



Angyal László

## Lexikológiai vizsgálatok palóc nyelvjárásokban (recenzió)

A szlovákiai magyar nyelvjárások kutatása másodvirágzását éli. A gyűjtések eddigi rendszertelenségének hátterében történelmi-politikai okok húzódtak meg. A szlovákiai magyar dialektusok szerves folytatásai a magyarországi nyelvjárásoknak, ugyanúgy a szlovákiai magyar nyelvjárás-kutatás is szorosan kapcsolódik az egyetemes magyar dialektológiához. A nyitrai nyelvjárastani iskola Sándor Anna vezetésével új szemléletű, de a hagyományokat hűen tisztelő utakat nyitott meg a tudományterületen, melynek bizonylata a *Szlovákiai magyar nyelvjárások* (Menyhárt József–Presinszky Károly–Sándor Anna) c. hiánypótló kötet.

Az örvendetes szemléletváltás másik megalapozója Csikány Andrea, a besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Hungarisztika Tanszékének oktatója, aki vizsgálatának tárgyául a szlovákiai középpalóc dialektust vette meg. Jelen könyve is szerves részét képezi PhD-értekezésének, melyet az ELTE Doktori Iskolájában a Magyar Nyelvtudományi Doktori Program Szociolingvisztika/ Dialektológia Alprogramjában védett meg eredményesen. Dicséretes, hogy a szerző hosszú időn át (2003 januárjától 2006 májusáig) végezte a gyűjtőmunkát. Ennek a lelkes, módszertanilag helyesen eljáró kutatásnak immáron a második kötetét vehetjük a kezünkbe. A jelen ismertetés tárgyául szolgáló kötet nem előzmények nélküli. 2012-ben jelent meg Egerben, a Líceum

Kiadónál a szerző első monográfiája, *A palóc nyelvjárás hat kutatópontjának lexikológiai vizsgálata különös tekintettel a hangtani és alaktani jelenségekre* címmel a Pandora Könyvek 30. köteteként. Ez a kötet a hangtani és alaktani jelenségeket elemzi és mutatja be. Jelen kötetet mintegy az előző folytatásaként szánta, de ebben már a lexikológiai változók felé terelődik a figyelme. A szerző egyik nagy erénye, hogy nemcsak a szinkron nyelvjárás állapotáról számol be, hanem eredményeit összeveti a nagyatlasz adataival, diakrón szemlélődését sem mellőzve. Hatalmas leletmentést végzett, hiszen közel 600 000 adatot kellett feldolgoznia a korpuszból, így az eredetileg tervezett 16 kutatópontból 6 maradt meg.

A kötetet logikusan építi fel. A bevezetés után megjelöli kutatásának feladatait, az anyaggyűjtés részleteit, de az adatfeldolgozás nehézségeiről is számot ad. A következő fejezetben a palócok és a palóc nyelvjárás általános jellemzéséről értekezik, majd a kutatási eredményeket fogja vallatóra. A szerző ismeri, használja a nyelvjárását, teljesen azonosul a témával, a kutatásával. A 3. fejezetben bemutatja a kutatópontokat és azok szociológiai jellemzőit. Egy ilyen, akár évtizedet átívelő gyűjtőmunka fontos szociolingvisztikai ismérve az adatgyűjtők és az adatközlők megfelelő kiválasztása. A szerzőnek nagy kihívásokkal kellett szembenéznie, hiszen ezeken a személyeken

múltott egy-egy adat adekvátsága. Az atlaszok vonzásában című részben bemutatja *A magyar nyelvjárások atlaszának és az égetően szükséges Új magyar nemzeti nyelvatlasznak* a munkálatait, eredményeit. A leíró elemzésében, ahogy a könyv címe is jelzi, a lexikológiai változásokra helyezi a hangsúlyt. Változásvizsgálat ez, hiszen a kiválasztott nyelvjárás jelenségeket diakrón árnyalattal szemléli. Az MNYA adatait minden ismert kutatóponton (Csáb, Bolyk, Magyarhegyemeg, Zsip, Gice, Ludányhalászi) összeveti a 2003–2006-os gyűjtési tapasztalatokkal. Külön foglalkozik a tájszavakkal, a lexémák és azok változatainak szintjén való változásokkal, a szavak és szóalakok társadalmi érvényével. Az MNYA adatait társadalmi használatuk és gyakoriságuk szerint osztja fel általános használatú lexémákra, archaikus jelzésűekre, ritka jelzésűekre és neológ jelzésűekre. Sajátos jelenségi tömböt alkotnak azok a lexémák, amelyek nyelvjárásosságában a szlovák nyelvnek volt hatása. Az elemzése a lexikológia minden apró részletére kiterjed. Helyes alapállás ez, hiszen egy nyelvjárás teljes szempontú állapotrajzát csak minden részletének beható megismerésével vagyunk hivatottak bemutatni. Külön fejezetben foglalkozik a jelentésbeli változásokkal. A korpusz hatalmas méretéből következtetve is egyszersmind hiánypótló adatmentést végzett. Az értekezés legvégén összefoglalja a tapasztalatait, konklúziókat fektet le. A felhasznált irodalom gazdag lajstroma is azt sejteti, hogy a kutató hatalmas, hiánypótló munkát végzett a szlovákiai magyar nyelvjárás-kutatásban. A kötetet adattár, az adatközlők jegyzéke, diakrón és szinkron adatfel-sorolás és fényképes beszámoló zárja.

A szerző rengeteg hasznos és alkalmazandó nyelvjárás tudnivalót foglal össze a mintegy 250 oldalas kötetben. A kiadvány jól megalapozott anyaggyűjtésen, a hazai és külföldi nyelvatlaszok gazdag ismeretén nyugvó munka. A szerző nyelvjárások iránti affinitása a kötetben tetten érhető. A kötetet haszonnal forgathatják a nyelvjárások iránt érdeklődő laikusok is. Csak remélni tudjuk, hogy a szerző szorgalma, kutatásai ezzel nem merültek ki, hiszen bízást igényel tarthat szolgálataira nemcsak a szlovákiai magyar, de az egyetemes dialektológia is.